

УДК 929Рильський+82.09:821.161.2(477+497.2)

Т. П. Руда

БОЛГАРІЯ В БІОГРАФІЇ І ТВОРЧОСТІ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО

Вивчення зв'язків М. Рильського з Болгарією, її культурою та літературою доповнюють уявлення про багатогранність його славянських інтересів. М. Рильський двічі відвідав цю країну, враження від поїздок передав у «Записних книжках», листах до друзів, поетичному циклі «Вірші про Болгарію». У наукових працях учений згадував імена класиків болгарської літератури – І. Вазова, П. Славейкова та інших; переклав баладу Х. Смирненського «Гладіатор» та кілька зразків сучасної йому болгарської поезії.

Ключові слова: М. Рильський, Болгарія, цикл «Вірші про Болгарію», «Гладіатор» Х. Смирненського.

Study of the M. Rylsky relations with Bulgaria, its culture and literature complement the picture of the diversity of its Slavic interests. M. Rylsky twice visited this country; his experiences of these trips he conveyed in the «Notebooks», letters to friends, poetic cycle «Poems of Bulgaria». In his scientific studies, he mentioned the names of classic Bulgarian literature – I. Vazov, P. Slaveykov etc. He translated H. Smyrnensky ballad «Gladiator» and several samples of contemporary Bulgarian poetry.

Keywords: M. Rylsky, Bulgaria, Cycle «Poems of Bulgaria», «Gladiator» of H. Smyrnensky.

Ім'я Максима Рильського займає почесне місце в історії вітчизняної славістики. Слов'язознавча діяльність видатного поета й ученого проаналізована в працях Г. Вервеса, Л. Новиценка, Н. Шумади, В. Захаржевської, М. Гуця та ін., розкривається в спогадах про цю талановиту й різносторонню людину.

У повоєнний період М. Рильський неодноразово відвідував слов'янські країни – Польщу, Чехословаччину, Болгарію,

Югославію; ці поїздки були пов'язані з пам'ятними історичними датами, ювілеями письменників, участю в наукових форумах.

Протягом останніх двох десятиліть життя вчений активно працював у галузі літературознавства і фольклористики, вважаючи одним зі своїх завдань ознайомлення співвітчизників з культурними надбаннями інших народів. Багато статей він присвятив літературам польській, російській, білоруській, чеській, сербській, болгарській, а також міжслов'янським літературним взаєминам. Часто – це невеликі за обсягом розвідки про творчість відомих письменників (В. Маяковського, А. Чехова, О. Пушкіна, А. Міцкевича, Ю. Словацького, М. Конопницької, Х. Ботева та ін.). Живо, доступно написані, вони ознайомлювали українського читача з доробком того чи іншого митця, з фактами його біографії, місцем в історії рідної культури. У фольклористичних працях М. Рильський наводив інослов'янські паралелі до українських пісень та дум (найчастіше з народної творчості південних слов'ян), у перекладознавчих – приділяв значну увагу проблемам перекладу зі споріднених мов.

Зв'язки М. Рильського з Болгарією, її культурою, письменниками, вченими були не такими постійними й активними, як, наприклад, з Польщею, але вони, безперечно, заслуговують на поглиблене вивчення, істотно доповнюючи уявлення про широту і багатогранність славістичних інтересів М. Рильського.

Болгарію він відвідав двічі. У 1957 році М. Рильський у складі делегації Слов'янського комітету СРСР взяв участь в урочистому святкуванні 80-річчя боїв на Шипці. Цю подорож, що відбулася наприкінці серпня – на початку вересня, описано в «Записних книжках» поета [Рильський 1988, т. 19, с. 79–85] досить детально. Максим Тадейович називає своїх супутників, серед яких – 105-літній ветеран Шипки Тимо-

фій Андрійович Роговой з Ростова, Герой Радянського Союзу – учасниця Великої Вітчизняної війни, льотчиця Марина Павлівна Чечньова (пізніше поет обмінявся з нею листами). Згадує він міста, у яких побувала делегація, описує урочистості, що відбувалися на Шипці, зустрічі з дипломатами, державними діячами, письменниками; музеї, пам'ятники. М. Рильського цікавило все, пов'язане з історією і перспективами українсько-болгарських культурних взаємин: він планує організацію декад («напр., болгарську у нас, укр[аїнську] в Болгарії»), згадує Платона Воронька, який мав приїхати до Софії, у дужках відзначає «Леся Українка» (очевидно, знав про намір П. Воронька розшукати відомості про перебування поетеси в Болгарії). П. Воронько в цьому самому році побував у НРБ, наслідком чого стали його поеми «Поєдинок» (про Николу Вапцарова) і «Револьвер Василя Левського» (обидві опубліковані 1958 р.). Далі М. Рильський занотує: «Архів Драгоманова і листування М. Вовчок з Л. Каравеловим – у Софії!» (Акад[емія] [Рильський 1988, т. 19, с. 82]. Цей архів був переданий Академією наук Болгарії АН СРСР.

У «Записних книжках» знаходимо враження від чудової болгарської природи; ось, наприклад, поїздка в Родопи, куди делегацію повезли оглядати електростанцію: «Чудові водоймища (кажуть, є форелі). Кілька рік (гірських) годуватимуть станцію. Гірські ліси (Кажуть: глухарі, сарни – може дикі кози? – кабани, ведмеді). Прекрасні по дорозі виноградники, сади, городи, тютюнові плантації. Скрізь сушиться тютюн. Воли, буйволи, ослики... Казанликська долина. Троянди сильно постраждали – весною морози, влітку град, що взагалі наробив багато лиха» [Рильський 1988, т. 19, с. 82]. Поет завжди залишається поетом – навіть у дорожніх нотатках, не призначених для сторонніх. Ще один епізод – святкування роковин «шипкінських діл»: «Зоря солдатська, о 8 годині – на верховині гори Столетова (колишня святого Миколая). Вічну

пам'ять проголошує генерал, що командує церемонією “Зари”, героям Шипки і т. д. – болгарам, росіянам, румунам, називаючи і м е н а . Могутне ура. Музика. Салюти. Фейерверки. Народ – по всій горі і підгір'ю у кожному разі більше ста тисяч (200?). Багаття скрізь. На всю ніч – народне гуляння: виступи колективів пісні й танцю, кіно (кілька екранів) і т. д. Стомлені тут же лягають спати (серед юрби), укриваються доречно припасеними ковдрами...» [Рильський 1988, т. 19, с. 81]. Переважно короткі, рублені фрази, без епітетів та інших «словесних прикрас», але відчувається експресія, напружений ритм цього уривка, у якому – і згадка про мужність визволителів, і опис свята, і свідчення того, що подвиг героїв Шипки живе у вдячній пам'яті нащадків. Узагалі в «Записних книжках» чимало таких лаконічних і дуже змістовних нотаток. В описі подорожі 1957 року є також вірш «Болгарія», складений 25 серпня на Шипці, згодом він увійшов до циклу «Вірші про Болгарію», уперше надрукованого в журналі «Дніпро» (1958, № 1), а пізніше включений до збірника «Далекі небосхили» (1959).

Друга поїздка до Болгарії відбулася у вересні 1963 року – менш ніж за рік до смерті поета. На цей раз М. Рильський очолив українську групу делегатів на V Міжнародному з'їзді славистів у Софії, де виголосив доповідь «Українські думи і героїчний епос слов'янських народів» (співавторами були Г. Сухобрус, В. Юзвенко, В. Захаржевська).

Максим Тадейович поїхав у це відрядження із сином Богданом, який зробив чимало фотографій і кінознімків, зафіксувавши епізоди цієї – уже останньої – зарубіжної подорожі свого батька. Не дивлячись на поважний вік і погіршення стану здоров'я, М. Рильський – про це свідчать його численні листи до друзів і знайомих – не втратив допитливого й живого інтересу до історії, культури, народу цієї братньої слов'янської країни. «Братньої», підкреслимо, не тому, що наша вітчизна й Болгарія належали тоді до єдиного «соціалістичного табору»,

а з огляду на багатоманітні політичні та духовні зв'язки, які склалися ще за часів Київської Русі, з перших століть християнства на слов'янських землях, і впродовж віків поєднували болгар і українців.

М. Рильський, як завжди, активно включався в роботу славістичного форуму: крім доповіді, яка була сприйнята аудиторією з непідробним інтересом, він виступав у дискусіях, а на вечері, присвячену пам'яті Лесі Українки, виголосив, за його словами, «довольно большую, хотя и не очень связную речь о Лесе и о болгарско-украинской дружбе...» [Рильський 1990, т. 20, с. 462]. «Рильський був однією з найяскравіших фігур конгресу, всіма шанований, до всіх приязний. Він гідно репрезентував свою Україну та її славістику і на конгресах, і в Міжнародному комітеті славістів», – писав академік І. Білодід [Білодід 1968, с. 177].

У листі до Є. та О. Дейчів М. Рильський досить детально розповідає про своє перебування в країні «тютюну, троянд і винограду», приділивши увагу і дискусіям, що розгорталися на з'їзді: «О характере конгресса (или съезда) ярко свидетельствует программа съезда и список участников... Черт возьми! Были славысты из Австралии и из Южной Африки, прелюбопытные были люди. Были мюнхенские украинцы...» [Рильський 1990, т. 20, с. 461]. Учений пише про свою дискусію з Олексом Горбачем з приводу польсько-українсько-російських взаємин, однак, не погоджуючись із тезами опонента, обходить без звичної для радянських науковців непримиренності, оперує лише фактами. І з гумором продовжує: «Чтобы покончить с мюнхенцами, замечу еще, что Ганна Наконечна с не совсем понятной горячностью лобызала меня и Николая Каллиникова, а Ганна-Галя Горбач подарила мне изящный томик своих переводов Коцюбинского на немецкий язык, а также антологию украинской прозы на том же языке» [Рильський 1990, т. 20, с. 462]. У ставленні його до колишніх співвітчизників не-

має жорсткого осуду й відвертої неприязні, хоча й не відчувається особливого тепла.

«Поездка была интересная, съезд славистов – тоже... Но пока не буду пускаться в описания. Вероятно, в “Вечірньому Києві” тисну очередную “розмову”, посвященную Болгарии» [Рильський 1990, т. 20, с. 460], – пише М. Рильський поетові й перекладачеві Б. Турганову. На жаль, його задум щодо «Вечірньої розмови», присвяченої болгарській подорожі, реалізований не був.

Дуже тепло, з любов'ю і сумом (спогади були написані після смерті поета) розповідав про поїздку до Болгарії Г. Вервес, який певною мірою був учнем і послідовником М. Рильського. Він згадує, як на пленарному засіданні весь зал «палко вітав голову Українського комітету славистів Максима Рильського», якою популярністю і шаною його оточили, як захоплено слухали і доповідь, і виступ Максима Тадейовича зі «Словом про Лесю Українку» на вечорі, організованому Товариством болгарсько-радянської дружби.

Запам'яталася Г. Вервесові і подорож учасників конгресу по країні, під час якої делегація відвідала Пловдив, Плевен, Шипку. «Пригадується веселий і дотепний М. Т. Рильський під час відвідин делегатами Рильського монастиря, пам'ятки болгарської архітектури XIV ст. Жартома розповідаючи І. К. Білодіду, своєму синові Богдану і мені про культ святого Івана Рильського в своїй родині, Максим Тадейович уважно оглядав монастир, захоплювався майстерністю зодчих, милувався чудесними гірськими краєвидами» [Вервес 1968, с. 282].

Поїздка до Рильського монастиря, очевидно, справила неабияке враження на поета, надзвичайно чутливого до краси природи та величі архітектурних пам'ятників давнини. «В воскресенье ездили в Рыльский монастырь, где я снялся рядом с образом патрона моего брата, Ивана Рыльского (Рылского), который в самом деле праздновал именины в день

святого Івана Рильського» [Рильський 1990, т. 20, с. 463], – читаємо в уже цитованому листі до Є. та О. Дейчів (з жовтня 1963 р.). Пише він і про свої зустрічі з болгарськими колегами – відомими літературознавцями Велчо Велчевим і Сімеоном Русакієвим (з останнім він спілкувався декілька разів, надіслав йому з Києва свою книжку).

Звертає на себе увагу часте згадування троянд і винограду в листах, спогадах, віршах про Болгарію. «Посылаю Вам сердечный привет из Киева, куда я возвратился из осененной Ваших и других друзей благословением поездки в страну табака, винограда, красивых девушек и чудесной поэзии – Болгарию...» [Рильський 1990, т. 20, с. 458], – уривок з листа до О. Пузікова, російського літературознавця, головного редактора «Гослитиздата».

Ще в 1957 році у вірші «Привіт Болгарії, що пута вікові...» («Болгарії» – у «Записних книжках») троянди й виноград є символами розквіту країни, народ якої століттями виборював свою волю і незалежність:

Привіт Болгарії, що пута вікові
В священній боротьбі розбила щент,
навіки,
Що виноград ростить і рози на крові,
Яку пролив народ, у єдності великій!

Для М. Рильського троянди й виноград, як бачимо, – не лише реалії життя болгарського народу (він проїздив Казанликською долиною, де розташовані величезні трояндові плантації, бачив безкінечні виноградники, на яких збирали урожай – вересень!), але й постійні, архетипові за своєю суттю, мотиви, що пронизують його поетичну творчість. Згадаємо, що якраз у 1957 році, коли М. Рильський уперше відвідав Болгарію, вийшла одна з кращих збірок його поезії – «Троянди і виноград». Л. Новиченко писав: «...Для двох великих складо-

вих свого поняття про повноцінне людське щастя – красиво-го і корисного – поет обрав символи двох споконвіку шанованих людиною рослин – троянду й виноград. Троянди як образ краси – це само собою зрозуміле й згідне з тисячолітньою традицією. А виноград?.. Корисне – це теж ясно, хоч і багато чого не менш корисного і ще більш необхідного. Але над знакомим образом винограду в Рильського – ореол не просто “корисного”, а й до певної міри “високого”, “обробленого” культурою, ствердженого вселюдською традицією» [Новиченко 1993, с. 185–186].

Цикл «Вірші про Болгарію» складається з трьох поезій: «Привіт Болгарії, що пута вікові...», написаної в одичному стилі; «Шабля Христо Ботева», стилізованої під героїчний (юнацький) епос, і «Сади Болгарії», яка за змістом і стилем перегукується з першим твором. У кожному вірші наявні образи винограду і троянд: I – «в и н о г р а д ... і р о з и н а к р о в і»; II – «У садах співає, в и н о г р а д а х // В казанликській сонячній долині, // Д е т р о я н д и к вітнуть запахущі»; у III лише троянди – «В Родопах і Т р о я н д о в і й долині». Ці образи-стрижні об'єднують три поезії в єдиний цикл; тут вони – і реальні плоди щедрої болгарської землі, і символи благополуччя, повноти буття, щастя та краси.

Поезії «болгарського» циклу не належать до кращих зразків творчості М. Рильського. У першій і – меншою мірою – у третій з них відчувається ідеологічна заданість, етикетність, надмірна пафосність («соціалізму стяг над нею гордо віє», «це світлий день визволення й відплати, це незабутнє вересня Дев'яте» – типово «соцреалістичні штампи»). Д. Новиченко, один з найкращих інтерпретаторів поетичної спадщини М. Рильського, цей цикл не згадує, очевидно, він не представляв для нього інтересу ані як зразок поетичної майстерності, ані як об'єкт критичного аналізу. А от Г. Вервес відзначає, що «Шабля Христо Ботева» – твір, у якому за «мелодійно-спо-

кйними, гранично простими рядками» криється великий дослідницький труд, копіткє вивчення літератури, історії національно-визвольної боротьби, творчої манери болгарських поетів [Вервес 1981, с. 33].

Власне, весь короткий «болгарський» цикл свідчить про те, що М. Рильський, якого часто називають «поетом культури» був прекрасно обізнаний з історією країни, згадував імена її героїв. Це – В. Левський, Христо Ботев (і його персонаж – легендарний Хаджі Димитр), звичайно ж, і діячі комуністичного руху: В. Коларов (один з керівників Вересневого повстання 1923 р.), Г. Димитров (не згадати його в ті часи було б ідеологічним недоглядом). Із трьох поезій найцікавіша – «Шабля Христо Ботева». Постає Х. Ботева, як видно, вразила уяву М. Рильського. Як відомо, Христо Ботев (1848–1876) – революційний діяч, критик і поет, загинув у бою з турками під час Квітневого повстання. Смерть молодого поета була трагічною і загадковою: його тіло так і не знайшли, на полі бою залишилася лише його шабля. Ім'я Х. Ботева неодноразово згадується і в листах, щоденникових записах М. Рильського. У «Записних книжках» він занотує: «29.VIII... Вчора: із Пловдива до Плевена. Заїздили в дім, де народився Христо Ботев...». При цьому вчений додає: «Батько був прогресивний учитель. Обстановка скромна, але – кабінет батька, книжки і т. д.» [Рильський 1988, т. 19, с. 83].

У «Шаблі Христо Ботева» М. Рильський переповідає легендарну історію загибелі «юнака-поета», використовуючи «десетерец» (десятискладовий вірш, яким створені сербські та болгарські епічні пісні). Герой тут постає як славний «юнак», «світлзорий воїн», який «впав у битві, як Хаджі Димитр» (це ім'я тут – не випадкове: кращий ботевський поетичний твір – балада «Хаджи Димитър», 1873 р.). Відчувається у вірші і вплив українського героїчного епосу – М. Рильський вживає характерні для дум складні епітети («оттоманська сила зло-

ворожа», «зорі предковічні»), синонімічну тавтологію («пісня-дума», «пісні хоробро-мужні»), типово думову кінцівку в останньому куплеті («Слава славна не вмре, не загине...») та інші тропи. Сам поет вважав цей вірш кращим у циклі, про що свідчить його лист до Б. Турганова (від 25 грудня 1957 р.): «Спасибо за превосходные переводы моих стихотворений о Болгарии, из которых (стихотворений) внимания достойна “Сабля Христо Ботева”» [Рильський 1990, XX, с. 35]. Переклади Б. Турганова під назвою «Стихи о Болгарии» були опубліковані в журналі «Славяне» (1957, № 11).

Ім'я Х. Ботева неодноразово трапляється і в літературознавчих працях М. Рильського. Так, у розвідці «Иван Франко и славянство» (1956) він порівнює І. Франка із Х. Ботевим, убачаючи в їхніх поезіях певну внутрішню спорідненість [Рильський 1986, т. 19, с. 209].

М. Рильський високо оцінив переклади ботевських творів, зроблені П. Тичиною. У журналі «Славяне» (1949, № 7) він надрукував рецензію на збірник «Ботев Христо. Поезії» (К., 1949), у якій висловив думку, що для «блискучого поета й перекладача» Павла Тичини були надзвичайно привабливими як індивідуальні особливості нечисленних, але виразних і натхненних віршів болгарського поета, так і власне його образ, яскрава особистість. М. Рильський завжди приділяв увагу питанню вибору об'єктів перекладу, адже інтерпретація іншомовного тексту буде насправді творчою, повноцінною, якщо перекладачеві близькі естетичні й ідейні принципи першоджерела, його поетичний світ. Він зазначав, що у своїх перекладах П. Тичина «вміло і тонко» використовує народнопісенні звороти й образи, майстерно передає стиль і дух оригіналів. Як приклад «чудового перекладу» М. Рильський називає баладу «Хаджі Димитр» – твір водночас трагічний і сповнений оптимізму. «Тичину звичайно, полонила безпосередність, щирість і сила тих небагатьох поезій, що їх залишив Ботев» [Рильський

1986, т. 14, с. 264], – пише він у відгуку на збірку (вперше опублікованому українською мовою в третьому томі тритомника його творів під назвою «Христо Ботев українською мовою»).

Переклади П. Тичини він згадує і у власній праці «Проблеми художнього перекладу» – як приклад творчого підходу до оригіналу, вміння поєднати особливості рідної культури з «повівом і колоритом первотвору»: «Павло Тичина, перекладаючи Христо Ботева, використовує ходи української пісенної творчості, і разом з тим ви відчуваєте, що перед вами болгарська земля, що це пише болгарський поет» [Рильський 1987, т. 16, с. 266]. Максим Тадейович високо оцінював внесок П. Тичини в болгарсько-українські літературні взаємини, про що писав, зокрема, у статті «Велична тема української поезії» (1952): «Він же, Тичина, багато робить у справі перекладів з болгарської мови на українську. Найбільшим здобутком у цій галузі я вважаю його переклади з Христо Ботева, де цікаво зливаються елементи українського народнопісенного стилю з болгарським національним колоритом» [Рильський 1986, т. 13, с. 225].

Безсумнівно, і героїчна постать болгарського поета, і його мужня поезія «полонили» й самого М. Рильського – він ставить ім'я Х. Ботева в ряд видатних мислителів і митців Слов'янщини. Так, у рецензії на збірку тичинівських перекладів читаємо: «В своєму розумінні прийдешнього братерства слов'янських народів Ботев розвивав ті ж самі думки, що й Прешерн, що й Челаковський, Пушкін, Міцкевич, Шевченко» [Рильський 1986, т. 14, с. 264]. Ця сама думка прозвучала і в праці «Адам Міцкевич». «Саме так – солов'ї, поети були першими, що перелітали “на спільний острів для розмови”, кликали до дружби і братання. Згадаймо, крім трьох щойно названих велетнів [Шевченка, Міцкевича, Пушкіна. – Т. Р.], Прешерна, Коллара, Челаковського, Христо Ботева» [Рильський 1986, т. 14, с. 250].

У літературознавчих, фольклористичних, перекладознавчих працях М. Рильського, у його щоденникових записах згадуються імена класиків болгарської літератури – І. Вазова, П. Славейкова, Л. Каравелова, Ф. Жинзифова – як прибічників ідеї слов'янської єдності, а також у контексті українсько-інослов'янських культурних взаємин.

М. Рильський завжди уважно стежив за розвитком перекладацької справи в Україні, появу нових перекладів із слов'янських літератур вітав як подію, важливу і для читачів, і для зміцнення мистецьких зв'язків між країнами. Він вважав, що перекладачі мають звертатися не лише до літератури минулого, але й до сучасних творів, і шкодував з приводу недостатньої уваги до прози і драматургії. Тому Максим Тадейович з радістю сприйняв видання драми Крума Кюлявкова «Боротьба продовжується» в перекладі П. Тичини, здійснене видавництвом «Мистецтво» в 1946 році. Крум Кюлявков (1893–1955) – досить плідний письменник (видав більше тридцяти книжок), автор поетичних збірників, роману, кількох п'єс. Учасник революційного руху, він у 1928–1940 роках перебував в еміграції в Радянському Союзі, а після повернення на батьківщину активно прилучився до антифашистської боротьби. Першу свою драму – «Боротьба продовжується» (1945) – присвятив подіям 1943 року в Софії – піднесенню нелегального руху проти фашизму, героїчній діяльності підпільників і партизанів. Драмі притаманна певна схематичність образів і деяких ситуацій, але тогочасне літературознавство на перше місце ставило політичну спрямованість, злободенність і громадянський пафос, тому зараховуємо цей твір до зразкових явищ соцреалістичного мистецтва [Очерки истории болгарской литературы... 1959, с. 495–496].

У рецензії на українське видання п'єси К. Кюлявкова М. Рильський дає їй коротку характеристику, відзначаючи близькість всім слов'янам теми дружби народів і теми рідних

братів, насильницьки розлучених. «...Неудивительно, – пише він, – что именно эту пьесу избрал для перевода автор “Чуття єдиної родини”» [Рильський 1986, т. 14, с. 236]. А можливо, П. Тичина – один з найкращих і найбільш послідовних популяризаторів болгарської літератури – обрав цю річ тому, що зовсім свіжими були ще спогади про війну, і присвячені трагічним її епізодам твори не могли пройти повз його увагу. «Драма написана прозою, со вставними стихотворениями и песнями. И то, и другое переведено Павлом Тычиной со свойственным ему мастерством» [Рильський 1986, т. 14, с. 237], – зауважує М. Рильський у рецензії, яку він назвав «Нужная книга».

Максим Тадейович переклав кілька зразків сучасної йому болгарської поезії: «Першотравнева пісня» Г. Жечева, два вірші К. Кюлявкова – «Помста» і «Розстріл», «Вітчизна» Д. Овадії, «Вперед: Марш сільської молоді» С. Румянцева, «Гладіатор» Х. Смирненського. «Першотравнева пісня» вперше була надрукована в газеті «Літературна Україна» (19 квітня 1948 р.), вірші К. Кюлявкова, Д. Овадії та С. Румянцева ввійшли до збірки «Світло над Болгарією: вірші болгарських поетів» (К., 1954). М. Рильський досить сумлінно, з притаманною йому майстерністю передає «дух» і стильові особливості оригіналів. Але «первотвори», на жаль, не належать до шедеврів болгарської поезії. Це типово соцреалістичні зразки – водночас банальні й патетичні, декларативні й ідеологічно цілеспрямовані. Перекладач змушений був передавати штампи, якими насичена соцреалістична «громадянська» лірика («Знамено борні, розвивайся над нами // Веди нас в останній рішучий наш бій!», «Я буду боротись до краю // За сонячний день комунізму!» тощо). Навіть у трагічному вірші «Розстріл», описуючи страту двох революціонерів на світанку, поет вкладає в уста обох героїв фразу «Хай живе наш Димитров!», яку вони вигукують за мить до загибелі. Шкода, що талант чудового перекладача, тонкого інтерпретатора світової класики витрачався на кон'юнктурні твори.

Найцікавішим з болгарських поетів, до творчості яких звертався Рильський-перекладач, був, безперечно, Христо Смирненський (1898–1923). Багатьом творам Х. Смирненського притаманна яскрава романтична образність, піднесено-емоційна лексика, полум'яна пристрасність. Поет нерідко звертався до міфології та історії (образів Прометея, Спартакка, римських рабів, які жадають помсти гнобителям) з метою передати гнів народу і свою віру в невідворотність революційних змін. Саме такою є його балада «Гладіатор», у якій смерть героя на арені стає поштовхом для повстання, очоленого легендарним Спартаком. М. Рильський блискуче переклав цей романтичний твір, зберігши і напруженість ритму, і гнівно-схвильований тон монологу гладіатора, і емоційну силу, властиву поезії Х. Смирненського.

Таким чином, інтерес Максима Рильського до Болгарії був багатоманітним: він захоплювався її розкішною природою і пам'ятниками архітектури, спілкувався з ученими й письменниками, сприяв популяризації болгарської літератури в Україні, присвятив Болгарії кілька поетичних творів, перекладав вірші болгарських поетів – і тим самим зробив помітний внесок у розвиток українсько-болгарських культурних взаємин другої половини ХХ ст.

ЛІТЕРАТУРА

Білодід І. Невгамовне серце / І. Білодід // Незабутній Максим Рильський: спогади. – К., 1968.

Вервес Г. Він жив серед нас / Г. Вервес // Незабутній Максим Рильський: спогади. – К., 1968.

Вервес Г. Максим Рыльский в кругу славянских поэтов / Г. Вервес. – М., 1981.

Новиченко Л. Поетичний світ Максима Рильського (1941–1964) / Леонід Новиченко. – К., 1993.

Очерки истории болгарской литературы XIX–XX веков. – М., 1959.

Рильський М. Зібрання творів : у 20 т. / Максим Рильський. – К., 1986. – Т. 12.

Рильський М. Зібрання творів : у 20 т. / Максим Рильський. – К., 1986. – Т. 13.

Рильський М. Зібрання творів : у 20 т. / Максим Рильський. – К., 1986. – Т. 14.

Рильський М. Зібрання творів : у 20 т. / Максим Рильський. – К., 1987. – Т. 16.

Рильський М. Зібрання творів : у 20 т. / Максим Рильський. – К., 1988. – Т. 19.

Рильський М. Зібрання творів : у 20 т. / Максим Рильський. – К., 1990. – Т. 20.

Изучение связей М. Рыльского с Болгарией, ее культурой и литературой дополняет представление о многогранности его славистических интересов. М. Рыльский дважды посетил эту страну, впечатления от поездок передал в «Записных книжках», письмах к друзьям, поэтическом цикле «Стихи о Болгарии». В научных работах ученый упоминал имена классиков болгарской литературы – И. Вазова, П. Славейкова и других; перевел балладу Х. Смирненского «Гладиатор» и несколько образцов современной ему болгарской поэзии.

Ключевые слова: М. Рыльский, Болгария, цикл «Стихи о Болгарии», «Гладиатор» Х. Смирненского.